

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ
З ПИТАНЬ ОСВІТИ, НАУКИ І КУЛЬТУРИ

**РЕКОМЕНДАЦІЯ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ
ТА ДОСТУПУ ДО ДОКУМЕНТАЛЬНОЇ СПАДЩИНИ,
У ТОМУ ЧИСЛІ, В ЦИФРОВІЙ ФОРМІ**

ПРЕАМБУЛА

Генеральна конференція Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури, що зібралася в Парижі з 3 по 18 листопада 2015 р. на свою 38-у сесію,

вважаючи, що створені і збережені з часом у всіх аналогових і цифрових форматах у часі та просторі документи є основним засобом створення і вираження знань, що впливає на всі сфери людської цивілізації і на її подальший розвиток,

вважаючи також, що документальна спадщина фіксує розвиток людської думки і подій, еволюцію мов, культур, народів і їх розуміння світу,

підкреслюючи важливість документальної спадщини для розвитку спільного використання знань в інтересах удосконалення взаєморозуміння і діалогу, з метою сприяння миру та поваги до свободи, демократії, прав і гідності людини,

визначаючи, що еволюція документальної спадщини відкриває можливості для міжкультурної освіти, розвитку особистості і науково-технічного прогресу, а також є найважливішим ресурсом для розвитку,

вважаючи в той же час, що забезпечення збереження і довгострокового доступу до документальної спадщини сприяє таким основним свободам, як свобода думки, її вираження і інформації в якості прав людини,

вважаючи також, що загальний доступ до документальної спадщини має охоплювати як законні інтереси правовласників, так і інтереси громадськості, пов'язані із забезпеченням збереження і доступу,

визнаючи, що доступ до деяких аспектів історії та культури, які існують у формі документальної спадщини, може виявитися недостатньо зручним,

визнаючи також, що з часом значна частина документальної спадщини зникла внаслідок природних або антропогенних стихійних лих або виявилась недоступною в результаті швидких технологічних змін, і *підкреслюючи*, що недосконале законодавство ускладнює зусилля установ, які займаються питаннями збереження інформації, вирішувати проблеми, пов'язані з незворотною втратою і збіднінню такої спадщини,

нагадуючи, що у відповідь на цю проблему в 1992 р. ЮНЕСКО заснувала програму «Пам'ять світу» для підвищення обізнаності громадськості та забезпечення збереження всесвітньої документальної спадщини, а також її загальний доступ на постійній основі,

беручи до уваги швидкий розвиток технології та проблему створення моделей і процесів для збереження об'єктів цифрової спадщини, в тому числі таких складних, як мультимедійні роботи, інтерактивні гіпермедіа, онлайн-діалоги і динамічні об'єкти даних зі складних систем, мобільний контент і нові формати, що з'являться в майбутньому,

беручи також до уваги міжнародні правові акти та інші відповідні договори і декларації, що зазначені в Додатку,

пам'ятаючи про необхідність прийняття державами, громадами і окремими людьми належних заходів для забезпечення захисту, збереження, доступу та підвищення цінності документальної спадщини,

ухваливши в ході своєї 37-ї сесії, що цьому питанню повинна бути присвячена рекомендація для держав-членів,

приймає дану Рекомендацію 17 листопада 2015 року.

ВИЗНАЧЕННЯ

Для цілей даної Рекомендації термін «документ» означає об'єкт, що містить аналоговий або цифровий інформаційний контент (зміст) та носія цього змісту. Він є збереженим і звичайно характеризується мобільністю. Зміст може включати знаки або коди (наприклад, текст) зображення (нерухомі або рухомі) і звуки, які можна скопіювати або перемістити на інший носій. Носій може мати істотне естетичне, культурне або технічне значення. Взаємозв'язок між контентом і носієм може варіюватися від випадкового до нерозривного.

Документальна спадщина включає ті окремі документи або групи документів, що мають значну і тривалу цінність для суспільства, культури, держави або людства в цілому, а пошкодження або їх утрата мали б шкідливі та згубні наслідки. Значення цієї спадщини може стати зрозумілим лише з

часом. Світова документальна спадщина має глобальне значення, є предметом спільної відповідальності і повинна бути повністю збережена і захищена в інтересах усіх людей при належній повазі і визнанні культурних традицій і практики. Вона має бути постійно доступною для всіх з можливістю багаторазового її використання без будь-яких обмежень. Вона служить засобом для розуміння соціальних, політичних, колективних та особистих аспектів історії. Вона може допомогти підтримувати належне управління та сталий розвиток. Для кожної держави її документальна спадщина є відображенням національної пам'яті та самобутності і тим самим сприяє визначенню її місця в глобальному співтоваристві.

Установи, що займаються питаннями збереження інформації, можуть охоплювати, в числі іншого, архіви, бібліотеки, музеї та інші освітні, культурні та науково-дослідні організації.

1. ВИЯВЛЕННЯ ДОКУМЕНТАЛЬНОГО СПАДЩИНИ

1.1. Державам-членам пропонується надавати на своїх територіях підтримку установам, що займаються питанням збереження інформації, у справі розробки політики відбору, формування колекцій та збереження документальної спадщини шляхом проведення наукових досліджень і консультацій, керуючись встановленими на міжнародному рівні та визначеними стандартами щодо документальної спадщини. Управління документами, фондами і колекціями повинно здійснюватися таким чином, щоб забезпечити їх збереження і доступ у довгостроковій перспективі, а також відповідні засоби пошуку, включаючи каталоги та метадані.

1.2. Політика, механізми і критерії відбору, придбання і виключення зі списку документальної спадщини повинні розроблятися установами, що займаються питаннями збереження інформації, в координації з суспільством, з урахуванням необхідності збереження не тільки основних документів, але й інформацію контекстуального характеру, включаючи соціальні мережі. Критерії відбору повинні бути недискримінаційними за характером і мати чітке визначення. Крім того, відбір також має бути нейтрально збалансованим з точки зору галузей знань, форм художнього самовираження та історичних епох. У силу іманентно властивої цифровим документам тимчасової природи прийняття рішень, стосовно їх збереження, може знадобитися вже в момент їх створення або навіть раніше.

1.3. Державам-членам пропонується визначити виявлення конкретної документальної спадщини, збереженню якої загрожує потенційна або неминуча небезпека, і залучати до неї увагу компетентних органів влади, здатних вживати належних заходів щодо забезпечення збереження. Вони повинні підтримувати і зміцнювати відповідні установи, що займаються питаннями збереження інформації, і в міру можливості та необхідності

заохочувати дослідницькі громади і приватних власників піклуватися про їх власну документальну спадщину в інтересах суспільства. Аналогічним чином державні та приватні установи повинні забезпечувати професійний догляд за документами, які вони самі створюють.

1.4. Держави-члени повинні заохочувати виявлення важливої документальної спадщини і її внесення до національного, регіонального чи міжнародного реєстру «Пам'ять світу» в якості підвищення рівня обізнаності громадськості.

1.5. Державам-членам пропонується при необхідності розробити схеми підготовки кадрів і створення потенціалу для забезпечення виявлення, збереження і доступу до документальної спадщини.

2. ЗБЕРЕЖЕННЯ ДОКУМЕНТАЛЬНОГО СПАДЩИНИ

2.1. Збереження документальної спадщини означає всеосяжні прийоми, методи, процедури і технології будь-якого характеру, профілактичні та корекційні, спрямовані на забезпечення збереження документів та інформації, що міститься в них.

2.2. Збереження – це постійний процес, який вимагає управління об'єктами як в аналоговому, так і цифровому форматах, і може бути вдосконалено за допомогою гуманітарних і природничо-наукових знань і технологій. Аналогові носії повинні зберігатися в тих випадках, коли вони мають цінність як автентичні оригінали, артефакти, або об'єкти, що містять інформацію. Відносно документів в цифровому форматі відповідні заходи, в тому числі корекційного характеру, бажано приймати вже з моменту, який передує їх створенню і придбанню, щоб оптимізувати подальше управління ними, мінімізувати витрати і належним чином керувати пов'язаними з ними ризиками. Потрібно забезпечувати подальше заохочення співробітництва між урядами, установами, що займаються питаннями збереження інформації, і приватним сектором.

2.3. Здійснення заходів щодо забезпечення збереження повинно ґрунтуватися на принципах цілісності, автентичності та надійності. Конкретні заходи і дії повинні відповідати міжнародному законодавству і рекомендаціям, керівним принципам, передовим практикам і стандартам, які розробляються або підтримуються установами, що займаються питаннями збереження інформації. Програма «Пам'ять світу» повинна забезпечувати платформу для популяризації стандартів та обміну досвідом в сфері передової практики.

2.4. Держави-члени заохочуються до розробки заходів з підвищення обізнаності та створення потенціалу в якості одного з головних компонентів діяльності щодо забезпечення збереження документальної спадщини, включаючи заохочення наукових досліджень і підготовку фахівців в цій

галузі, а також створення для цього необхідних умов. Ця робота повинна охоплювати передові практики діяльності кураторів, поточні і нові технології, експертні навички і основні компетенції в відповідній галузі гуманітарних і природничих наук, технології і інженерну справу і тим саме сприяти підвищенню інформованості про нагальний характер своєчасних заходів щодо забезпечення збереження в постійно мінливому навколишньому середовищі.

2.5. Наявність можливих законних обмежень щодо доступу до тієї чи іншої частини документальної спадщини не повинно перешкоджати або обмежувати забезпечення її збереження установами, що займаються питаннями збереження інформації. Державам-членам пропонується врахувати це при виконанні даної Рекомендації шляхом коректування свого відповідного внутрішнього законодавства.

2.6. Державам-членам, в чиїх установах, що займаються питаннями збереження інформації, містяться колекції, які походять з або мають відношення до інших держав, пропонується сприяти в обміні цифровими програмами і копіями такої спадщини з відповідними Сторонами.

2.7. Держави-члени повинні заохочувати послідовне використання передової практики і стандартів забезпечення збереження установами, що займаються питаннями збереження інформації, включаючи інвестування в відповідну технічну інфраструктуру і управління такими ризиками, як пошкодження і викрадення документів. Це може включати загальнонаціональну координацію і розподіл завдань серед установ, що займаються питаннями збереження інформації, в залежності від покладених на них функцій, їх порівняльних переваг і сфери відповідальності.

2.8. Державам-членам пропонується надавати підтримку установам, що займаються питаннями збереження інформації, в розробці міжнародних стандартів у сфері забезпечення збереження. Державам-членам пропонується також заохочувати установи, що займаються питаннями збереження інформації, встановлювати зв'язки з відповідними асоціаціями фахівців з метою як вдосконалювати, так і ділитися своїми технічними знаннями, а також сприяти постійній розробці міжнародних стандартів.

2.9. Державам-членам пропонується надавати підтримку у розробці навчальних програм по збереженню спадщини в цифровій формі, а також мережевій роботі на національному, регіональному та міжнародному рівнях для більш ефективного здійснення програми «Пам'ять світу» і сприянні обміну досвідом між Державами-членами ЮНЕСКО на основі моделей передової практики.

3. ДОСТУП ДО ДОКУМЕНТАЛЬНОЇ СПАДЩИНИ

3.1. Державам-членам пропонується розробляти належну законодавчу основу для установ, що займаються питаннями збереження інформації, і гарантувати їм необхідну незалежність у справі забезпечення збереження і доступу до документальної спадщини з метою формування в суспільстві стійкої довіри до обсягу та змісту обраних матеріалів і способів їх збереження. Надання доступу є наочним свідченням і підтвердженням обґрунтованості державних витрат на збереження.

3.2. Держави-члени повинні заохочувати і полегшувати роботу із застосуванням міжнародних стандартів і передової практики максимально інклюзивного доступу до документальної спадщини та її використання шляхом розширення можливостей установ, що займаються питаннями збереження інформації, в наданні точних і актуалізованих каталогів і засобів пошуку, в забезпеченні на особистій основі рівноправного доступу до оригіналів документів, якщо це необхідно в наукових цілях для випуску інтернет-публікацій і створення веб-порталів, електронного та цифрового контенту. Державам-членам пропонується також надавати підтримку установам, що займаються питанням збереження інформації, в питаннях розробки міжнародних стандартів доступу та використання документальної спадщини із застосуванням визнаних стандартів, що забезпечують операційну сумісність. По мірі можливості контент повинен бути структурованим, машино зчитуваним і компонованим.

3.3. Можливості доступу до документальної спадщини стають все більш широкими завдяки розвитку інформаційних і комунікаційних технологій і глобальних мереж, що об'єднують установи, що займаються питаннями збереження інформації, і їх партнерів. Держави-члени повинні заохочувати і підтримувати розвиток інформаційно-просвітницьких програм, включаючи виставки, презентації, теле- та радіопрограми, публікації, товари широкого вжитку, інтернет-трансляції, соціальні мережі, лекції, освітні програми, спеціальні заходи та оцифровування контенту для електронного завантаження.

3.4. Програми забезпечення доступу до документальної спадщини можуть сприяти партнерським зв'язкам, у тому числі між державними і приватними секторами. Державам-членам пропонується заохочувати такі заходи, якщо вони ґрунтуються на принципах відповідальності та рівноправності.

3.5. Якщо обмеження доступу до документальної спадщини необхідне для захисту приватності, безпеки людей і матеріальних цінностей, або конфіденційності чи з інших законних причин, воно повинно бути чітко визначене та затверджене, а також мати обмежений термін дії. Воно повинно бути підкріплено відповідним національним законодавством або

регламентаційними положеннями, які передбачають механізми оскарження таких рішень.

3.6. При оновленні або прийнятті нового законодавства, яке впливає на доступ до документальної спадщини, держави-члени повинні враховувати необхідність максимально забезпечити такий доступ, дотримуючись законних інтересів правовласників. Державам-членам пропонується розширити цей доступ на держави, з якими у них є спільна історична документальна спадщина.

3.7. Державам-членам пропонується підвищувати рівень наочності і доступу до своєї документальної спадщини за допомогою інформаційно-просвітницьких заходів і публікацій програми «Пам'ять світу» з урахуванням того, що фінансування оцифровування контенту в інтересах доступу на сьогодні є одним з ключових компонентів її діяльності. Держави-члени повинні підтримувати і розвивати доступ до суспільно значущої інформації і по можливості заохочувати використання системи державного ліцензування і відкритого доступу.

4. ЗАХОДИ В СФЕРІ ПОЛІТИКИ

4.1. Державам-членам наполегливо пропонується розглядати свою документальну спадщину як безцінне надбання і відображати такий підхід в своєму законодавстві, політиці в сфері розвитку та програмах дій. Їм також пропонується враховувати довгострокову потребу в нових інвестиціях у збереження різних видів оригіналів документальної спадщини, існуючої в аналоговому форматі, а також в розвиток інфраструктури та навичок у цифровій сфері та належне фінансування установ, що займаються питаннями збереження інформації.

4.2. Одночасно, в рамках національної політики в галузі спадщини державам-членам пропонується глобально підходити до питання потреб установ, що займаються питаннями збереження інформації, не обмежуючись інфраструктурними аспектами, і заохочувати, коли це доцільно, встановлення партнерських зв'язків, а також розподіл витрат з іншими установами при створенні загальних структур, процедур і послуг.

4.3. Приватні та місцеві установи, а також приватні особи, які мають цінні колекції, потребують громадського заохочення і підтримки, а також належного уявлення відповідної інформації про них в національних довідниках.

4.4. Держави-члени повинні покращити доступ до документальної спадщини шляхом заохочення нових форм і інструментів в сфері освіти і наукових

досліджень, пов'язаних з документальною спадщиною, а також забезпечити їх присутність в сфері суспільного надбання.

4.5. Державам-членам пропонується за допомогою законодавства і політики створювати на основі широкої участі громадськості стійке сприятливе середовище, яке спонукає спонсорів, фонди та інші зовнішні сторони підтримувати установи, що займаються питаннями збереження інформації, а також разом з ними брати участь у фінансуванні заходів, спрямованих на забезпечення збереження, доступу та використання документальної спадщини в інтересах суспільства.

4.6. Державам-членам пропонується періодично переглядати законодавство в сфері авторського права і правових режимів депонування в цілях забезпечення їх максимальної дієвості з використанням відповідних обмежень і винятків в інтересах збереження і доступу до документальної спадщини у всіх її формах. Домогтися більшої ефективності можна також шляхом зміцнення і узгодження законодавства та політики між державами-членами.

4.7. У тих випадках, коли забезпечення збереження і доступу до документальної спадщини вимагає використання програмного забезпечення або іншої запатентованої технології, щодо яких не діють виключення з норм патентного права, державам-членам пропонується сприяти доступу до авторських кодів, ключів та технологій з відкритим доступом на некомерційній основі.

4.8. Для полегшення оптимального обміну даними держави-члени повинні заохочувати розробку і використання визнаного міжнародним співтовариством програмного забезпечення з відкритим вихідним кодом і стандартизовані інтерфейси для управління документальною спадщиною в цифровому форматі, а також прагнути співпрацювати з розробниками програмного забезпечення та обладнання в отриманні даних і контенту за допомогою запатентованих технологій. Аналогічним чином, їх установам, що займаються питаннями збереження інформації, повинні прагнути до міжнародної стандартизації та взаємозамінності методів і стандартів каталогізації.

4.9. Державам-членам пропонується підтримувати та розвивати політику та ініціативу, що впливають на документальну спадщину, включаючи моніторинг стану документальної спадщини, внесеної в реєстр «Пам'ять світу».

4.10. Державам-членам рекомендується сприяти зміцненню взаємодії між програмою «Пам'ять світу» та іншими програмами в галузі спадщини для забезпечення подальшої узгодженості дій.

5. НАЦІОНАЛЬНЕ І МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО

5.1. З огляду на необхідність активізації національного і міжнародного співробітництва та обміну, зокрема, через об'єднання людських та матеріальних ресурсів для сприяння дослідженню, захисту та збереженню документальної спадщини, державам-членам необхідно підтримувати обмін науковими даними, публікаціями та інформацією, а також підготовку фахівців і обмін спеціалістами та обладнанням. Вони повинні сприяти організації нарад, навчальних курсів і робочих груп з конкретних питань, таких як каталогізація, управління ризиками, виявлення документальної спадщини, що знаходиться під загрозою, та сучасні наукові дослідження.

5.2. Держави-члени повинні заохочувати співпрацю з міжнародними та регіональними професійними асоціаціями, установами та організаціями, пов'язаним із забезпеченням збереження і доступу до документальної спадщини, з метою впровадження двосторонніх чи багатосторонніх науково-дослідних проектів і оприлюднення керівних принципів, політики і моделей передової практики.

5.3. Державам-членам пропонується сприяти обміну між країнами копіями документальної спадщини, що відноситься до їх культури, спільної історії або спадщини, а також іншою виявленою документальною спадщиною, зокрема, через їх спільну та заплутану історичну природу або в рамках відновлення у відповідних випадках цілісності розсіяних оригіналів документів, які були об'єктом діяльності щодо забезпечення збереження в іншій країні. Зазначений обмін копіями не матиме наслідків для власників оригіналів документів.

5.4. По можливості, держави-члени повинні вжити всіх відповідних заходів для захисту своєї документальної спадщини від будь-яких небезпек антропогенного і природного характеру, якою вона піддається, включаючи ризики, що виникають при збройних конфліктах. Аналогічним чином, вони повинні утримуватися від дій, які можуть пошкодити документальну спадщину або зменшити її цінність або перешкодити її поширенню або використанню, незалежно від того, знаходиться вона на території однієї держави-члена або на території інших держав.

5.5. Державам-членам рекомендується взяти участь у міжнародному співробітництві щодо збереження документальної спадщини, що знаходиться під загрозою, шляхом оцифрування або іншим способом за запитом, зробленим іншою державою-членом.

5.6. Державам-членам пропонується посилити співробітництво за програмою «Пам'ять світу» через свої установи, що займаються питаннями збереження

інформації, шляхом створення, в відповідних випадках, національних комітетів і реєстрів «Пам'ять світу».

Генеральна конференція рекомендує державам-членам застосовувати вищезазначені положення, що стосуються забезпечення збереження і доступу до документальної спадщини, шляхом прийняття будь-яких законодавчих чи політичних заходів або інших заходів, які можуть бути необхідними відповідно до конституційної практики кожної держави для реалізації на територіях, що знаходяться під їх юрисдикцією, принципів і норм, викладених в даній Рекомендації.

Генеральна конференція рекомендує державам-членам довести дану Рекомендацію до відома відповідних органів влади і структур.

Генеральна конференція рекомендує державам-членам подати доповіді про свою діяльність для виконання положень даної Рекомендації в терміни і в порядку, які вона встановить.

ДОПОВНЕННЯ

Міжнародні правові акти, що стосуються охорони елементів документальної спадщини:

Конвенції та рекомендації ЮНЕСКО

Конвенція про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту (1954 р.);

Конвенція про заходи, спрямовані на заборону і запобігання незаконного ввезення, вивезення та передачі права власності на культурні цінності (1970 р.);

Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини (1972 р.);

Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини (2003 р.);

Конвенція про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження (2005 р.).

Рекомендація про охорону і збереження рухомих зображень (1980 г.);

Рекомендація про розвиток і використання багатомовності та загального доступу до кіберпростору (2003 р.);

Хартія про збереження цифрової спадщини (2003 р.).

Декларації та інші документи

Загальна декларація про архіви (2010 р.), прийнята Міжнародною радою архівів (МРА) і схвалена Генеральною конференцією ЮНЕСКО на її 36-й сесії (2011 р.);

Варшавська декларація «Культура. Пам'ять. Ідентичність» (2011 р.);
Московська декларація про збереження електронної інформації (2011 р.),
ухвалена Міжнародною конференцією «Збереження електронної інформації в
інформаційному суспільстві: проблеми і перспективи», організована
програма ЮНЕСКО «Інформація для всіх»;
Ванкуверська декларація ЮНЕСКО/УБК «Пам'ять світу в цифровому
столітті: оцифрування і збереження» (2012 р.);
Заява МФБА (Міжнародна федерація бібліотечних асоціацій і установ) про
бібліотеки, інформаційні послуги та інтелектуальну свободу (1999 р.);
Декларація Матаатуга про права на культурні цінності та інтелектуальну
власність корінних народів (1993 р.);
Декларація Організації Об'єднаних Націй про права корінних народів
(2007 р.).

Міжнародні договори

Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів (останні
поправки внесені в 1979 р.);
Всесвітня конвенція про авторські права (1952 р.);
Міжнародна конвенція про охорону інтересів артистів-виконавців,
виробників фонограм і організацій мовлення (1961 р.).